

GLASUL MINORITĂȚILOR

Anul I.

Luna Decembrie

Nr. 7

Cum s'a primit avertismentul Regelui.

De Dr. Elemér Jakabffy.

Două zile mai târziu, dupăce Regele în gara Aradului a dispus să se procedeze înțelegător față de minorități și mai ales în chestiile școlare să se arete o atitudine conciliantă față de ei, în ziarul *Viitorul*, organul partidului guvernamental, a apărut un articol foarte „înțelegător”.

Din acest articol cităm următoarele:

„Ungaria polietnică și-a dezvoltat instituțiunile sale culturale prin biserică. Stat cu caracter medieval și religios, Ungaria n'a putut și n'a voit să se emancipeze de sub influența bisericii.

Aceasta a servit ca isvorul de căpetenie pentru creierea instituțiunilor sale culturale și școlare și mai ales prin biserică a căutat Ungaria să-și înfăptuiască idealul său utopic de stat național unitar.

Ideea de școală de stat este o idee relativ nouă și ea n'a fost pusă în aplicare decât numai acolo unde biserica, de o altă confesiune decât cea a ungarilor, nu putea să se pună în slujba maghiarizării.

Școale de stat erau, deci, puține în Ardealul desrobit și deci puține au și trecut în puterea statului român. Școalele profesionale, însă, foarte numeroase și susținute sub fostul regim în mare parte din visteria statului, au continuat ca școli profesionale ale bisericilor.

Tratatele de pace — în afară de autonomia școlară și bisericească prevăzută numai pentru sași și secui — nu

amintesc nicăeri de școalele confesionale. Ele asigură libertatea învățământului în limba maternă numai în școalele primare ale minorităților, dar fără să excludă puțința statului de a introduce limba sa în aceste școale. Cât privește învățământul secundar și superior, tratatele nu au prevăzut nici o obligațiune pentru stat.

Ce a făcut consiliul dirigent?

El a găsit cu cale să nu oblige minoritățile să introducă limba statului în învățământul lor primar, pornind dela ideea greșită, că minoritățile simțind necesitatea de a învăța limba statului, o vor introduce dela sine în programele lor; iar în ceea ce privește învățământul secundar, le-a lăsat să deschidă atâtea școli că și-au dublat numărul celor, cari funcționai înainte de război. Ba au lăsat să se deschidă chiar școli superioare pentru pregătirea profesorilor, pentru școalele normale și medii.

O adevărată crimă de stat.

Se înțelege că aceste măsuri ar fi ideale în state ideale. Dar, în state în cari minoritățile, în loc să se inspire dela interesele lor bine pricepute se inspiră dela interesele altor state, dispozițiunile luate de fostul consiliu dirigent sunt adevărate crime. Căci este desigur o crimă să lași minoritățile să deschidă noi școale confesionale acolo, unde tu ca stat ai deschis școli pentru aceste minorități.

Este desigur o crimă să lași minoritățile să deschidă atâtea licee și școli secundare, câte vor, cu drepturi de publicitate, pentru ca în urmă să arunce în societate atâtă elemente nepregătite, cu diplome liberate în numele statului, elemente cari să poate mări la un moment dat confuzia și dezordinea.

Și este desigur o crimă să lași pregătirea corpului didactic pe mâna aceloră cari au tot interesul să asculte, la un moment dat, de inspirațiunile ce vin dela Budapesta.

Și, în sfârșit, este o crimă împotriva statului român ca și sub stăpânirea românească să se mai continue cu maghiarizarea.”

Fiecare frază din acest articol merită să ne ocupăm de ea. Să luăm pe rând o parte din ele:

„Ungaria polietnică și-a dezvoltat instituțiile sale culturale prin biserică. Stat cu caracter medieval și religios, Ungaria n'a putut și n'a voit să se emancipeze de sub influența bisericii.”

Partea întâie a acestei idei e absolut corectă. În Ungaria do fapt bisericile au dezvoltat instituțiile culturale. Dar în ce stat al Europei era altfel?

Încât pentru partea a doua a acestei idei, și anume, că „Ungaria n'a putut și n'a voit să se emancipeze de sub influența bisericii” — aceasta o găsim totuși de o afirmație îndrăzneță. Dacă autorul articolului cunoaște legile politico-bisericești dela sfârșitul secolului trecut, numai cu reavoința ar poate afirma așa ceva. Ungaria încă la sfârșitul secolului trecut s'a declarat de aconfesională și nicăiri în lume nu era între confesiuni o libertate mai desăvârșită, decât chiar în Ungaria.

Dacă comparăm legea maghiară art. 43 din 1895 cu articolul 22 din constituția nouă a României, indiscutabil trebuie să constatăm, că chiar România e aceea, care n'a putut și nu a voit să se emancipeze de sub influența bisericii.

Toate acestea le-am anticipat numai pentru a desminți afirmațiunea absurdă, că *Ungaria idealul utopic de stat național unitar a căutat să-l înfăptuiască prin biserici și de aceea a admis școala confesională.*

Autorul articolului prin aceasta afirmațiune absurdă vrea să dovedească dreptul guvernului român de a ataca acum învățământul confesional.

La 1912 în Ungaria pentru o populație română de trei milioane se aveau 1295 școli gr. catolice și 1695 gr. orientale, în total deci 2990 școli primare confesionale cu limba de propunere română. Dacă comparăm acest număr cu numărul românilor de aici, ajungem la rezultatul, că tot la 1005 suflete români era câte o școală confesională cu limba de propunere română.

În România veche, conform recensământului din 1910, erau 4695 școli primare rurale și 378 urbane, ceea ce comparându-se cu numărul populației de atunci (6,777.000), reiese, că la 1335 suflete era o școală primară. Deci, dacă pe seama copiilor români din vechea Ungarie nici n'ar fi fost școli comunale cu limba de propunere română, — dar natural, erau — chiar și atunci era acolo posibilitatea însușirii culturai în școlile confesionale române mai mare, decât în vechiul Regat.

Oare crede cineva, că statul maghiar pentru aceea a lăsat

școlile confesionale gr. orientale române, fiindcă dela aceste aștepta „înfăptuirea idealului său utopistic de stat național unitar?” Așa credem, om cu minte limpede numai negativ poate răspunde la aceasta.

La 1868 în Ungaria erau 2500 școli, în cari limba de propunere era cea română. După acest an au început guvernele maghiare a crea școli de stat. Nimic nu e mai caracteristic pentru activitatea guvernelor maghiare, decât tabloul, care arată raportul numeric dela 1888 al școlilor de stat și confesionale, in raportul oficial al Ministerului. Il reproducem, să vorbească cifrele:

	La 1869:	La 1888:
Școli de stat	00 = 00%	786 = 4.73%
„ comunale	479 = 3.47%	1910 = 11.49%
„ rom. cat.	5217 = 37.81%	5377 = 32.35%
„ gr. cat.	2058 = 14.91%	2164 = 13.02%
„ gr. orient.	1604 = 11.62%	1785 = 10.74%
„ reform.	2450 = 17.76%	2365 = 14.23%
„ luterane	1397 = 10.12%	1430 = 8.63%
„ unitare	103 = 0.75%	45 = 0.02%
„ mozaice	490 = 3.55%	551 = 3.32%
„ particulare	00 = 00%	173 = 1.04%
„ societare	00 = 00%	36 = 0.22%
<hr/>		
Total:	13798 școli	16622 școli.

Din aceste cifre putem vedea, că pe când la 1869 școlile confesionale rom. cat. făceau 37.81%, iar cele reformate 17.76% din numărul total al școlilor, la 1888 școlile rom. cat. dau abia 32.35%, iar cele reformate 14.23%, din totalitatea școlilor, deci aceste două confesiuni au pierdut în decurs de 20 ani relativ 9%, până ce școlile gr. cat. și gr. orient, în cari limba de propunere era cea română, sârbă și rusă, in acest timp au pierdut relativ numai 2.77%.

Crede oare cineva cu minte sănătoasă, că guvernele maghiare au vroit să înfăptuiască „idealul utopistic de stat național unitar” prin aceea, că au micșorat numărul școlilor rom. cat. și reformate, deci celor cu limba de propunere maghiară relativ mai mult, ca al celor cu limba de propunere română, sârbă și rusă?

Dar prin acest tablou am dovedit și falsitatea acelei afir-

mașiuni, că școli de stat s'au creiat numai acolo, unde biserica nu era unguerească. La aceasta mai putem servi cu câteva date.

Din fosta Ungaria județele locuite mai mult de români erau: Făgăraș, Alba-inferioară, Hunedoara, Solnoc-Dobâca și Caraș-Severin. Populația întreagă a acestor cinci județe era la 1910—1,375.000 suflete.

În județul Făgăraș au funcționat 13, în Alba-inferioara 51, în Hunedoara 77, în Solnoc-Dobâca 74 și în Caraș-Severin 81 școli primare cotidiene de stat, deci total 296 școli, ajungând o școală la 4645 suflete. Județele locuite mai mult de unguri erau: Jászkunszolnok, Csongrád, Heves, Szabolcs și Győr. Populația acestor județe la 1910 era 1,201.000 suflete. În județul Jászkunszolnok erau 87, în Csongrád 87, în Heves 29, în Szabolcs 11, în Győr 7 școli primare cotidiene de stat, deci în total 221 școli, ajungând o școală la. 5001 suflete.

Cum se poate deci afirma cu bunăcredință, că școlile de stat s'au pus în funcțiune numai acolo, unde biserica nu era de o confesiune maghiară și astfel nu s'a putut așeza în serviciul maghiarizării?

În aceea are drept scriitorul articolului, că vechile guverne maghiare, dacă nici nu au susținut, dar au ajutat materialicește foarte mult școlile confesionale. În anul școlar 1912—13 au primit 4494 școli primare cotidiene rom. catolice 5,964.281 coroane ajutor, deci de școală câte 1327 coroane, 1720 școli primare reformate 2,226.339 coroane, câte o școală în general deci 1294 coroane, dar totatunci au primit 1427 școli gr. catolice 1,297.709 coroane, în general de școală 910 coroane și 536 școli gr. orientale, în total 418.592 coroane, deci de școală 781 coroane.

Prin aceste date am dovedit, că scriitorul articolului din *Viitorul* sau nu cunoaște de loc trecutul, sau că îl prezintă cu reavoință.

Statul maghiar nu pentru aceea a admis funcționarea școlilor confesionale, pentrucă dela aceste a așteptat înfăptuirea idealului său național unitar, ci pentrucă deoparte a știut ce valoare morală reprezintă pentru stat educația religioasă-morală, pe de altă parte a respectat drepturile omenești, cari pretind, că orișicare om să-și crească copilul, acolo unde o dorește și așa, cum o crede mai de bine.

Iar aceea este cu totul ridicol, ce afirmă autorul articolului, că „tratatele de pace — în afară de autonomia școlară și bise-

ricească prevăzută numai pentru sași și secui, — nu amintesc nicăiri de școalele confesionale.”

Chiar și cel mai din urmă cetitor de gazete dela sate știe, că conform articolului 9 din tratatul de pace încheiat la 9 Decembrie 1919 între Aliați și România: „aparținătorii unei minorități de religie și limbă au dreptul de a înființa pe propria lor socoteală instituțiuni de caritate, religioase și sociale, școli și alte instituțiuni de educație, să-le dirijeze și supravegheze aceste, având dreptul de a se folosi în ele de limba lor și a exercita liber religia lor.”

Cel care nu știe nici aceste, sau care le neagă — așa credem — numai în *Viitorul* poate să scrie.

După aceste ne este indiferentă acuza grozavă ridicată de redactorul articolului în contra Consiliul Dirigent.

Este datoria Partidului Național Român a se apăra de ele.

Noi regretăm numai însă, că în *viața noastră publică se poate califica de adevărată crimă în contra Statului*, dacă un partid este dispus a respecta în măsură oareș-care promisiunea internațională, de care Statul Român este legat nu numai de drept, dar și moralicește și întrebăm, cui s'a adresat avertismentul Regelui, dacă oficiosul dela guvern astfel cutează să scrie.

Efectul „Glasului Minorităților”.

De J. W.

În vara acestui an am pornit *Glasul Minorităților*. L'am pornit spre a vorbi în limba română fiilor națiunii majoritare, sperând, ca prin prezentarea cu inimă deschisă a plângerilor, suferințelor, stăruințelor și speranțelor noastre vom alunga pe de o parte stafia când ridicolă, când tragico-periculoasă a iredențizmului, pe de altă parte am crezut, ca prin ascultarea reciprocă și prin schimbul părerilor vom putea aduce servicii prețioase apropierii, afirmativ dorite și pe partea cealaltă, în mijlocul națiunii majoritare.

Numărul întâiu a pornit cu un succes aproape ne mai pomenit. Pe întreaga linie au pocnit felicitări călduroase: *Viitorul* ne a primit cu un zimbet grațios, ne a bătut pe umeri d-l *Iorga*, marele profesor, ne-su salutat prietinos naționaliștii și averescanii

și cu credința principiilor ne-a făcut cuvenitele urări de bine organul aristocrației intelectuale, luptătorul pentru democrație și pentru idealurile universale omenești: *Adevărul*.

N'avem nici un motiv să negăm: primirea aceasta pretioasă ne-a mișcat profund în înțelesul cel mai adevărat și nobil al cuvântului. Ne-am pus la muncă cu un optimism roziiu, făgăduind tare, ca nu vom deraia din calea sincerității nici când; vom lua notă foarte bucuros de cea mai mică bunăvoință, vom primi mulțumitori cea mai neînsemnată preveniență — fiindcă undeva trebuie să înceapă totuși politica înțelegătoare și într-o zi scurtă nu putem pofti, să se ajungă toate — în schimb însă desvoltăm cu sinceritate clară punctul nostru de vedere cinstit și arătăm absurditățile.

Cât mai departe am ajuns însă pe calea aleasă de noi inșiși, a trebuit tot mai mult să vedem, că — dece să o sucim ici-colo — am apreciat nițel prea exagerat primirea grațioasă. Presa majoritară deși a promis, că va cumpăni cuvintele noastre, a crezut de sigur, că în limba română vom scrie numai dulceturi, în cari nici chiar naționalistul cel mai șovinist nu va găsi nimic de eliminat. Cu alte cuvinte, a ieșit la iveală, că pe malul celalalt adevărurile neplăcute nu numai că nu sunt dispuși a-le cumpăni, dar nici a le asculta nu vor! Dar să observăm ordinea.

Numărul IV. al *Glasului Minorităților* a adus un articol foarte obiectiv din condeiul dlui dr. Iosif Horváth, care cu puterea adevărului a arătat asupra acuzei când dureroase, când plictisitoare, dar totdeauna nefondate a iredentizmului și cu regret a constatat, că nici chiar talentele distinse, cum e de exemplu d-l Nicolae Iorga, nu sunt în stare să-și invingă față de noi prejudiciile și suspiciunea.

D-l Iorga n'a lăsat fără răspuns acest articol. O declarație ca asta — zicea — e foarte frumoasă înlăuntru, dar oare de ce nu le spunem ale noastre și încolo Budapestei și de ce nu luăm parte la opera grandioasă a consolidării țării?

Am scris atunci, că d-l Iorga pornește de sigur pe urma unor informatori falși și că nu cunoaște de loc munca presei minoritare. Dacă ar cunoaște-o, ar trebui să știe, că organele de presă serioase ale maghiarimei din România accentuează mereu, că total independent de Budapesta, răzămându-ne exclusiv pe puterea noastră proprie și urmând interesele și propunerile noastre avem să ne căutăm fericirea în patria nouă. Și dacă nici azi nu

putem sta însă în rândul acelor, cari sunt destul de norocoși să dispună de condițiunile și posibilitățile cerute la munca consolidării, aceasta își are motivul în calitatea noastră de cetățeni de rangul al treia, apăsăți fiind prin naționalizarea rău înțeleasă, prin sistemul de impunere pătensitor, prin politica școlară omoritoare a limbii noastre materne și prin reforma agrară, care nimicește și pe micii plugari maghiari și e tendențios executată.

La observațiunea aceasta de câteva cuvinte de o scurtime aproape dramatică, în care am cuprins toate necăzurile, durerile, toate protestările disperate și țipetele de ajutor: s'a supărat *Viitorul*; a protestat în numele lui, în numele partidului liberal și al întregului neam românesc, că noi venim cu astfel de „acuzațiuni neîntemeiate”. Că acest gest pocnitor nu l-am luat prea tragic, cauza e scrisoarea dlui deputat și corifeu al partidului liberal, Leonte *Moldoveanu*, care foarte curtenitor ne a invitat, să documentăm afirmațiunile noastre, promițându-ne în mod foarte serios, că cu autoritatea sa întregă va forța vindecarea jicnirilor dovedite.

Ne-am pus la muncă, să dovedim. Și am dovedit cu ardoare, cu însuflețire și cu speranță: am înșirat întâiu nedreptățile strigătoare ale reformei agrare, spre a lămuri în curând nedreptățile aflate pe terenul impunerii. Atâtea argumente pe-remptorii am avut în contra reformei agrare, încât la acestea numai o înțelegere absolut binevoitoare și voința de vindecare ar fi putut să fie răspunsul. Acest răspuns ni-sa și promis și noi l-am așteptat cu credința naivă a unor visători. Acest răspuns — suntem nevoiți să o constatăm cu toată durerea desiluziei amare — n'a fost dispus să ni-l dea nici un organ de presă română. Dovezile noastre erau atât de tari, încât peste aceste nu s'a putut ajunge la noi; dar fiindcă nici noi nu am putut scăpa de soarta lui Michael Kolhaas: pentru dreptatea noastră a trebuit să suferim pedeapsa meritată: *Viitorul* nu amintește nici un cuvânt despre magazinul de dovezi dat pe 13 pagini în răspunsul nostru adresat d-lui Leonte Moldovanu, în schimb însă se acață de noi pentru o neînsemnată revistă și fără milă ne-a făcut horthyști și irredentiști, fiindcă am avut cutezanța a reproduce câteva critici nefavorabile ale organului *Hungarian Review* din Oxford. Prin aceasta *Viitorul* a îndrumat chestiunea în o direcție admirabilă, a asmuțit în contra noastră ziarul *Patria*, care deși e dușmanul înverșunat al liberarilor, dar e gata numai

decât de o cooperare prietenească, când poate să iasă în contra măghiarilor.

Patria ne face reproșuri, că colportăm minciuni. „Glasul Minorităților — Glasul neadevărului” — acesta e titlul articolului de fond din numărul din 13 Noembrie, în care ne prezintă, ca pe unii, ce retrași în umbra binevoitoare a Lugojuului, abuzăm de siguranța presei române și insultăm națiunea majoritară. Natural se referă și ea la revista din Oxford și „ignorează” părerea și scrisul nostru. Ignorarea aceasta dirijabilă adună în o armonie surprinzător de clară toate organele de presă române, cari de altfel se sfădesc cu o violență aproape comică. Pe toată linia se „ignorează” plângerile și insistențele noastre bine intenționate, ajungem însă numai decât pe primul plan, chiar și pe urma unei neînsemnate reviste, dacă atinge neplăcut dispoziția sufletească.

Patria dealtfel aceea o ia în primul rând în nume de rău și o califică de „atitudine necinstită,” că n’am respins calomniile revistei engleze, cu cari a ponegrit chestia școlară și agrară a minorităților. Din aceasta se vede, că *Patria* a ignorat tot ce am publicat până acum în chestia școlară, precum și datele statistice ale numărului din chestie, altfel ar recunoaște, că chiar respingerea aceasta, dorită cu o logică curioasă, ne-ar face să fim „glasul neadevărului.” Ne poate ținea *Patria* de niște oameni de foarte reacredință, dacă nu presupune despre noi, că în numele sfintei dreptăți violate, am sta pe partea guvernării de stat, dacă ar proceda înțelegător față de minorități.

E caracteristic de altfel, că *Viitorul*, ori și cât de bine îi cade insulta brutală a *Patriei*, totuși se folosește de ocaziune — adevărată o exploatează — spre a lovi una în naționaliști și în ziarul lor oficial. În numărul din 17 Noembrie zice, că prigonirea aceasta a îndrăzneței politicianilor maghiari este o inconsecvență, fiindcă *Patria* a desmierdat până acum minoritățile, *Patria* i-a prezentat în fața opiniei publice române drept jertfe și în neadevărurile *Glasul*-ui se poate saluta triumful atitudinii *Patriei*.

În contra acesteia se cade să protestăm. Am avut ocaziune destulă, să dovedim preocupăția *Patriei*, ba chiar reavoința ei față de minoritatea maghiară, și ce e mai mult, în privința aceasta putem constata mereu o contrazicere flagrantă între declarațiile conducătorilor naționaliști și între aiurările scrise ale organului lor oficial. Trebuie deci să apărăm *Patria* contra *Viitorul*-ui: nici odată n’am aflat din partea ei lăsare la parte a

urei preocupate, care ne-ar fi putut încuraja până la un cuvânt sincer și călduros față de ei. Sinceritatea și căldura a fost și este în noi, dar nu se ia act de ele numai pentru aceea, ca să ni se poată freca sub nas cu atât mai vârtos nenorocita recenzie de revistă.

Ori, marile organe de presă conducătoare înțeleg cel puțin să-și mascheze gândirile lor cu o istețime mai multă, sau mai puțină și în mare parte numai între rânduri putem să înțelegem situația adevărată și tristă. Dar *Times*-ii mititei din provincie, nu se precep la vorba meșteșugită îmbrobodată și spun pe față, care e gândul lor *adevărat*. Astfel, de exemplu, dacă citim mica gazetă liberală din Lugoj, *Răsunetul* găsim, că noi bieți ungurași suntem o masă de oameni disprețuit și compătimită, cari putem suplica, cere, declama și înjura: cuvintele noastre nici dracul nu le ia serios. Aceasta aspră fițuică de un ban numește *Glusul Minorităților*: „baba, care ciulește din vecini, care culege, adună datele, pe cari noi (românii) le folosim sau le scriem spre a le întoarce apoi în contra noastră”. Suntem babe bătrâne, surde, urite și neputincioase, cari — dispărând măreața și frumoșeta de odinioară — ocărim numai mereu la vecinii fericiți.

Totuși, nu putem fi aranjați atât de ușor! Nu putem fi despărțiți de maghiarime prin acuza uzată, că noi nu reprezentăm opinia publică maghiară. Aceasta o dovedește desigur mai bine numărul ridicat al abonaților noștri și entuziasmul solidar, prin care se recunoaște munca noastră din partea fraților noștri maghiari. Natural în fine ar trebui să se deosebească odată munca și părerea noastră individuală de vocile de presă străină, reproduse ici-colo și s'ar căde, să se ia act de tonul moderat al articolilor noștri, de intențiunea pașnică, prin care căutăm înțelegerea și atunci poate că s'ar încetățeni dincolo, părerea, că prezentarea unei asemenea critici severe nu însemnează sentiment de irredentizm, nici mâncărime de a face neplăceri altuia ci varsă numai lumina peste disperația noastră, că cuvintele noastre nu se cumpănesc niciodată cu bunăvoință și cu simțul de răspundere, cu care se scrie. Căci totuși astfel stă lucrul: poate că e o oglindă strâmbă revista din Oxford, dar este totuși o oglindă și arată cel puțin atât, că în ce culori se prezintă în apusul îndepărtat neglijarea chestiei minoritare la noi. Că nici o altă intențiune nu ne-a călăuzit și nu ne poate călăuzi la riscarea acestui *memento* serios și că pentru reproducerea vocii de presă

străină nu putem fi ocupați de intențiuni vătămătoare: o dovadă singur faptul, că am făcut revista revistei — în limba română.

Ne-ar părea foarte rău, dacă opinia publică română n'ar găsi de absolut natural, ca niciodată nu ne vom gândi la aceea, ca să cauzăm neplăceri prin părerile nefavorabile ale străinilor, dacă cuvintele noastre proprii vor fi ascultate după valoarea lor. Dar a ignora și ridiculiza manifestațiile noastre proprii și a ne ataca pentru o voce de presă, venită din străinitatea îndepărtată: aceasta suntem nevoiți a o cualifica de o procedură nepretinoasă și preocupată a cărei autori nu-i putem găsi competenți să trimbițeze acuze: „iloialității și necinstei”.

Memoriul maghiarilor din Banat cătră d-l Primministru.

Comitetul executiv din Timișoara al Partidului Maghiar de repetite ori s'a folosit de ocaziune spre a cere rezolvirea dreaptă a chestiei școlilor maghiare din Timișoara. Comitetul partidului cu ocazia vizitei regale a vroit să prezinte un memoriu Majestații Sale, această intențiune a anunțat-o d-lui Prefect al județului, care cu plăcere a luat act de ea. Deoarece însă Regele cu ocaziunea aceasta n'a primit delegațiuni speciale, comitetul a prezentat memoriul d-lui Primministru Ionel I. C. Brătianu. D-l Primministru desigur conform intențiunilor Maj. Sale va satisface cererei unguirilor din Banat cu atât mai vârtos, că Regele la plecarea sa din gara Arad a lăsat următorul memento pe seama celor în drept: *»Procedați înțelegător față de minorități și mai ales în chestia școlară să aveți o atitudine conciliantă față de ei«*. Cuvintele aceste de rămas bun ale Regelui constituie desigur cea mai importantă declarație din timpul vizitei regale în Banat.

De altfel memoriul comitetului executiv al secției Timișoara a Partidului Maghiar e următorul:

„Organizația județeană Timiș-Torontal a Partidului Maghiar din România se folosește de ocaziunea venirii Excelentei Voastre la Timișoara, spre a Vă saluta cu profundă stimă și a arăta jicnirile celei mai noi ordonanțe școlare, cari atacă în fond școlile minoritare maghiare din Timișoara. Executarea

strictă a ordonanței poate că în nici un oraș n'a stânjănit atât de mult învățământul minoritar, ca tocmai în Timișoara, unde la drept vorbind nici nu mai este școală maghiară. Începând dela școlile primare până la cele secundare, noua ordonanță școlară a făcut imposibil învățământul maghiar.

Comitetul executiv din Timișoara s'a adresat în repetate rânduri d-lui Ministru al Cultelor, cerând executarea demnă și dreaptă a ordonanței, deoarece închiderea școlilor maghiare vatămă adânc dreptul asigurat în tratatele de pace ungarilor din Timișoara, în număr de peste 30,000 suflete. Pentru aceasta ne adresăm Excelenței Voastre, rugându-Vă să binevoiți a da ascultare rugărei cu deplină stimă, a 80,000 maghiari din Banat și Timișoara, ordonând revizuirea dispozițiilor, cari au închis școlile maghiare din Timișoara. Dispozițiunile jicnitoare sunt următoarele:

Locuitorii orașului Timișoara au înființat încă în secolul trecut pe seama copiilor orașului grădini de copii, și au prevăzut aceste instituții cu conducătoare în număr corespunzător. Cele unsprezece conducătoare de grădini de copii — după terminarea cu succes a cursurilor române — până la sfârșitul anului școlar trecut au funcționat spre deplina mulțumire a superiorilor. În decursul verei inspectoratul școlar a desființat grădinile de copii maghiare, îngrijitoarele le-a transferat întâi în Vechiul Regat, mai târziu revenind asupra transferării, a repartizat 6 dintre ele la inspectorat, celelalte le-a pus în disponibilitate. Grădinile de copii de atunci nu mai funcționează, deși la intervenția d-lui Primar, 634 copii s'au înscris pentru cursul acestui an. Copii însă nici până în ziua de azi nu pot să frecventeze grădinile de copii. La intervenția d-lui Dr. Aurel Cosma, deputatul orașului, d-l Ministru al instrucțiunii publice a dispus, că conducătoarele de grădini de copii vor putea funcționa și mai departe la locurile lor de mai înainte, însă revizoratul școlar n'a executat dispozițiunea. Astfel au rămas fără pâne 11 îngrijitoare de copii împreună cu familiile lor și au rămas fără educație 634 copii, cari considerând etatea lor, numai în limba maternă ar putea să însușească elementele de bază ale învățământului.

Ordonanța școlară mai nouă atinge grav cele două școli — singurele — maghiare din Timișoara: liceul Piarștilor și școala de sub conducerea călugăritelor Notre-Dame, în cari

pentru anul curent s'a interzis în clasa întâia propunerea în limba maghiară și elevii de altă religie n'au voie să cerceteze aceste școli.

Liceul Piaristilor este singura școală secundară în Banat și Timișoara, unde ar putea învăța copiii celor 80,000 maghiari din Banat. În urma explicării, mai bine zis executării greșite a ordonanței, acum n'a mai rămas pe seama ungarilor din Banat nici o școală secundară. Și aceasta fiindcă ordonanța spune, că: „numai în școlile conduse de ordurile călugărești, cari în 1918 erau sub autoritatea episcopilor, se vor putea instrui copiii în limba lor maternă”. Dar liceul Piaristilor a stat totdeauna sub controlul episcopului de Ceanad și stă și astăzi, ceea ce se vede din aceea, că episcopul trimitea comisari de control la examene. Această dispoziție s'a aplicat și la școala călugărițelor Notre-Dame, astfel aceste instituțiuni trebuiesc considerate de școli confesionale. Dar relativ la introducerea limbii române în școlile confesionale sau în alte școli, cari nu sunt ale Statului, tratatul de pace nu prevede nimic. Nu discutăm necesitatea propunerii limbii române în interes de Stat. Dar a desființa în fond cele două școli maghiare din Timișoara: liceul și școala călugărițelor — așa credem — nu o doriți nici Excelența Voastră.

Dar nu numai aceste două școli maghiare le desființează noua ordonanță școlară, ci nici la celelalte școli, unde până acum erau secții numite maghiare, în anul acesta nu s'au mai deschis clasele maghiare. Astfel în clasele V și VI ale liceului real s'a desființat secția maghiară. Asemenea și la școala superioară de comerț, unde anul trecut în fiecare clasă erau 20—30 elevi, în anul curent s'au prezentat și pentru clasa I elevi în număr considerabil, în urma unei informațiuni greșite din partea direcțiunii, nu s'a mai deschis secția maghiară, deși în Arad la școala comercială a Statului de acolo s'a admis.

Pe lângă procedura mașteră față de școlile secundare, aceeaș soartă au avut și școlile primare din Timișoara împreună cu învățătorii lor. În școlile primare maghiare din Timișoara învățământul nu se mai face pe baza parității. Comunele din județul Timiș-Torontal, cu mai multe sute de copii unguri, n'au școli cu limba de propunere maternă. Sunt date statistice, că în comunele cu populație mixtă — astfel îndeosebi în plășile Ciacova, Recaș, Deta și Buziaș — copii maghiari nu se mai

învață în limba lor maternă, ba chiar în cele mai multe localități copii nici n'au școli sau învățători.

V'am prezentat Excelenței Voastre o mică și obiectivă, dar cu atât mai tristă icoană a școlilor minoritare maghiare din Banat și Timișoara. În numele cetățenilor loiali Vă rugăm, d-le Primministru, să binevoiți, pe baza celor expuse, a ordona revizuirea jicnirilor prin factori nepreocupați și prin ascultarea delegaților ungurimei din Timișoara și a rezolvi chestia școlilor minoritare maghiare din Banat spre mulțumirea generală a cetățenilor. Cu deosebită stimă, în numele maghiarilor din Timișoara și Banat: ss. *Bela Fülöpp* senator, președintele secției Timișoara a Partidului Maghiar, ss. *Dr. Victor Veterány* director administrativ, ss. *Andrei Osztie* secretar general.

Scrisoare deschisă

**câtră domnii Lăpădatu, ministru al cultelor și
Tătărescu, subsecretar de stat al minorităților.**

Înainte de venirea dv. la Cluj s'a răspândit zvonul, că la desemnarea dv. pentru posturile, cari le țineți, au fost hotărîtoare inteligența dv. superioară și aptitudinea, scutită de orice preocupare. Și acum din nemijlocit contact căutați să cunoașteți jicnirile minorităților, ca — asemenea unor medici conștiincioși — după o cercetare amănunțită să constatați diagnoza. Și nis'a promis, că s'a încredințat dv. vindecarea înțelegătoare, încetarea suferințelor, plângerilor, năcazurilor și durerilor noastre.

Subsemnatul nu aparțin factorilor competenți, cari sub oarecare titlu de drept pot să se prezinte la dv. spre a preda cu grai viu cele necesare. Deci ca un simplu cetățean contribuabil — având aici domiciliu și autorizație industrială — îmi ridic cuvântul, în publicitate, cum am făcut-o mereu de 4 ani de zile, servind permanent chestia consolidării în spiritul frățesc și al înțelegerii profesionale și sociale.

Cei în drept au să constate, că dela noua transformare istorică încoace, de ce e atât de greu și par'că aproape imposibil ceva ce se arată foarte simplu și natural: *viața pașnică*. Abia cred, că ar fi o autoritate sau oficii în teritoriile alipite, care n'ar dovedi, că locuitorii minoritari din aceste ținuturi să

nu fi dorit din primele momente viață absolut pașnică și în interesul acesteia n'ar fi executat până chiar la umilire, dispozițiunile autorităților. *Deși tratatul de pace dela Trianon—Paris, care a dat teritoriile noi României, de dreptul de posesiune a legat condițiunile, că locuitorii neromâni, deci minoritari ai teritoriilor noi, afară de schimbarea cetățeniei lor, vor putea păstra în înțelesul cel mai adevărat al cuvântului continuitatea neconturbată a vieții de până acum.*

În cazul unor examinări conștiințioase, se va putea găsi explicația, pentru ce devine aproape imposibilă pașnica noastră existență minoritară de azi. Pentru ce sunt mobilizate în contra noastră — exceptând poate numai «armata — toate autoritățile comunale și de stat. *Deși hotărârile din Alba-Iulia și Constituția au asigurat cea mai desăvârșită egalitate cetățenească pe seama tuturor locuitorilor României-Mari, fără considerare la rassă, națiune și religie.*

Noi — locuitorii teritoriilor din fosta Ungarie — am ajuns sub stăpânirea României având o altă concepție despre dreptul de cetățean. Doresc a simplifica tema, când rog, să ni se dea drepturile cetățenești, de cari au beneficiat românii sub imperiul maghiar și cari drepturi le-a amintit chiar acum recent d-l Al. Vaida în vorbirea sa ținută la Bacău, — să ni-se dea sub titlul de egalitate de drepturi și în toate relațiile lor restituind sub imperiul român stările publice, cari erau mai înainte. Atunci fiecare cetățean din România-Mare va servi consolidarea țării noue cu mulțumire pașnică, cu tot avântul și prin toate eforturile în opera constructivă.

Spre atingerea acestui scop e necesar:

1. Introducerea drepturilor cetățenești. Fiindcă aci minoritățile sunt numai subiecte contribuabile fără drept de vot.

2. Restituirea autonomiei comunale și celorlalte. Aceste fiindcă autonomia a servit, conform exemplelor trecutului, cu un rezultat excelent atât progresul local, cât și cel universal al Statului.

3. Libertatea dreptului omenesc în cadrul vieții cetățenești. Deci nici o piedecă asupra conștiinței și convingerei individului. Revocarea restricțiunilor din ordonanțele numeroase, deoarece aceste împing în situația de sclavi unele părți ale populației. Să înceteze ingerința în viața familiară, în drepturile părinților,

etc. Primul drept omenesc este dreptul și libertatea la limbă maternă, în contra căreia s'au decretat din partea regimului administrativ și școlar ordonanțe uimitoare. Oare mai este vre-un Stat în lume, care prin dispozițiuni forțate ar vrea să facă imposibilă limba maternă locuitorilor săi?

4. Libertatea religiei și a vieții profesionale. Trebuie să se desființeze diferențele dintre confesiuni și ordonanțele, cari jicnesc exercițiul religiei.

5. Libertatea învățământului și a științei. Trebuie să se pună capăt amestecului forței din partea guvernului, care rușinează civilizația și cultura; să se revoce ordonanțele și legile, cari împiedecă libertatea învățământului și posibilitatea câștigării științei mai înalte. Trebuie să se dărâme pereții despărțitori, artificial forțați, ca toate națiunile să se crească în gândirea frățească-omenească, deoarece numai astfel se poate atinge nivelul mondial al Statului cultural.

6. Libertatea culturii. Trebuie să se oprească războiul de ură în contra instituțiilor culturale și școlare existente. Să se revizuiască procedura pornită în contra celor desființate. Nu e demn de un Stat cultural să nimicească instituțiuni culturale existente, cari constituiesc necesitatea populației, până ce aceste satisfac obligațiunilor față de Stat. Un Stat cultural clădește și sprijinește fără deosebire instituțiuni culturale cât mai multe. Cultura nu supoartă forță. Cultura de Stat se întinde de sine în populație, conform legilor naturale ale progresului, dacă viața cetățenească se mișcă în cadre normale.

7. Libertatea vieții cetățenești cu privire la comerț, industrie, administrație, justiție, prestația serviciului militar și în referințele vieții sociale, fără deosebire.

Dreptate, numai dreptate cer.

Cele înșirate aci se afirmă îndeosebi apăsător față de cetățenii evrei ai Statului. În România-Mare — afară de evreii din Vechiul Regat — în teritoriile alipite au devenit cetățeni evrei cu limba maternă maghiară, germană, rusă, bulgară, rutenă și încă altele. Ce drept este, care față de cetățenii evrei, egali în drepturi, vrea să afirme dispozițiuni speciale?

Cluj, 30 Novembrie 1923.

Benjamin Gombos.

Din cuvântarea d-lui deputat Gheorghe Bernády.

D-l deputat Gheorghe Bernády în ziua de 16 Novembrie a. c. a rostit la Târgu-Mureş o cuvântare, care a fost comentată de presa românească cu diferite acuze şi minciuni. Pentru lămurirea opiniei publice româneşti, reproducem în cele ce urmează, în traducere exactă cuvântarea d-lui Bernády:

«Iubiţi prietini! Fraţilor!

Ici-colo cinci ani au trecut de atunci, de când pământul unde ne-am născut a devenit partea integrantă a României şi noi cetăţeni ai ei. La timpul său soarta ne-a aşezat înaintea unei grele hotărâri. Dar noi, la cari dragostea cătră locul de naştere şi alipirea de el a fost mai puternică, decât toate celelalte sentimente, ne-am decis scurt şi cu toată sinceritatea, cu cinstită loialitate şi fără nici un gând ascuns ne-am alipit la noua formaţiune de Stat. Decisul nostru l-a uşurat foarte mult, pe lângă alipirea la locul natal, deşteptăciunea noastră şi înţelepciunea conducătorilor acestui oraş. Dar a uşurat-o îndeosebi îngrijirea prevăzătoare, cu care d-l Prefect de atunci, Dr. Ioan Vescan a condus afacerile acestui oraş. În urma înţelepciunii, prevederei şi umanităţii d-sale au rămas la locul lor conducătorii oraşului şi în urma acestora a lunecat oraşul împreună cu instituţiile sale morale, culturale şi economice, împreună cu chestiile sale administrative şi celelalte în general aproape pe neobservate în era nouă. D-l Ioan Vescan a fost din încrederea Consiliului Dirigent şi mai târziu a guvernului Vaida-Voevod, întâiul prefect al acestui judeţ şi oraş. D-sa cu o prevedere înţeleaptă şi cu cumpănire trează a lucrat în direcţia şi cu cea mai scrupuloasă observare a intereselor Statului român, a căutat, ca transformarea să se poată face cât se poate cu mai puţine jertfe.

D-l Prefect Dr. Vescan, spre durerea noastră a tuturor, n'a avut timp să-şi realizeze planurile sale, deoarece la începutul anului 1920, în urma căderii guvernului Vaida Voivod a

fost nevoit să părăsească postul său pe lângă mulțumită și recunoștința cetățenilor orașului.

Guvernul Vaida-Voevod a fost înlocuit prin cel prezidat de d-l General Averescu și din încrederea acesteia a ajuns în fruntea județului și orașului d-l Dr. Adrian Popescu. În urma numirii d-sale s'a schimbat și primarul, fiind d-l Dr. Ioan Harșia numit în acest post. Atitudinea conciliantă și umană a ambilor domni a adus și mai aproape cetățenii orașului de diferitele autorități.

D-l Dr. Adrian Popescu a terminat opera, care a fost pornită, dar nu s'a putut isprăvi prin d-l Vescan. Și-a apropiat părerea d-lui Vescan, a constituit comisiunile administrative și financiare ale orașului, și aceste comisiuni în decursul anilor au prestat o muncă serioasă și cinstită. În comisiune membri români și maghiari au lucrat umăr la umăr în interesul obștesc.

Urmarea circumspecțiunii înțelepte și gândirii umane a d-lui Adrian Popescu a fost, că la 10 Maiu 1921 cetățenii maghiari au sărbătorit zece Maiu împreună cu autoritățile orașului.

În urma activității înțelepte, prevăzătoare și trează a d-lui Adrian Popescu, a pornit consolidarea în direcția și măsura, că toți cu deplină liniște am privit viitorul, dar căzând guvernul a plecat și d-sa, și simpatia sinceră și mulțumită recunoscătoare a populației întregi l-a însoțit la depărtarea sa.

După aceasta scurt timp a fost prefectul orașului d-l Dr. Cornel Albu, după el luni de zile a stat vacant scaunul de prefect, până ce mai târziu a ajuns în demnitatea de prefect al orașului și județului d-l Popovici.

În timpul acesta petrecând vara anului 1922 la Sovata, a venit în orașul nostru Majestatea Sa Regina Maria, și binevoit a onora cu înalta vizită instituțiile noastre. Majestatea Sa a binevoit a-și exprima cea mai înaltă și cea mai deplină recunoștință asupra celor văzute aici, deși în acel timp erau încă neatinse fereștrile pictate șcl. ale primăriei și ale palatului cultural..

Cam în acelaș an și timp a vizitat orașul d-l Nicolae Iorga, cel mai mare istoric și politician distins al României. A văzut instituțiunile noastre, între ele și casa culturală și la plecarea sa a spus următoarele:

«Cunosc Europa întregă și mai ales Parisul, dar nici acolo n'am văzut un edificiu public, care ar exprima mai bine caracterul național francez, cum exprimă casa culturală din

Târgu-Mureș caracterul național maghiar». După aceasta d-l Nicolae Iorga a invitat pe administratorul edificiului să îngrijească și să cultive edificiul, aranjamentul și obiectele din el, fiindcă *cultura ungarilor de pe aci constituie parte integrală din cultura universală a României.* Nu fac comentariu la cuvintele d-lui Iorga, dar cu toții trebuie să simțim mulțumirea, cu care îi datorăm.

În timpul d-lui prefect Popoviciu, primarul dr. Horșia a avut un conflict cu guvernul și pe lângă regretul general al populației a fost nevoit să-și părăsească postul. După câteva săptămâni de „interregnum”, la sfârșitul anului trecut a ajuns în scaunul de primar d-l Dr. Emil Dandea.

D-l Dr. Emil Dandea la finea anului trecut lăsând cu totul la o parte populația orașului, și-a aranjat o instalare festivă și în câvântarea ce a ținut cu aceasta ocaziune a vorbit de aceea, că a venit cu amintiri rele în acest oraș și că acest oraș — maghiarizat cu forța de guvernele maghiare — îl va face așa, cum ar fi trebuit să fie. Pe lângă aceasta și alte declarațiuni dușmănoase, totuși în numele locuitorilor maghiari ai orașului nostru o delegație, formată din fruntașii orașului, l-a salutat de anul nou promițându-i sprijin și cerându-i buna voință.

La gestul nobil al locuitorilor răspunsul a fost, că d-lui a „cernut” (cum spune el) din comisiunile administrative și financiare — afară de doi — pe membrii maghiari. Întrebându-se, pentru ce esclude membrii maghiari, a răspuns că în comisiunea administrativă erau cu doi membri mai mulți, decât câți admite legea și pentru acest motiv a fost nevoit să tragă sorți și el n'are ce să facă, dacă între aceștia unul a fost maghiar, iar celalt un evreu.

Răspunsul nu corespunde adevărului, fiindcă nu 2, ci 4 membri maghiari s'au exclus, anume: Dr. Ștefan Hajdu, Albert Bürger, Ludovic Bustya și Pavel Bodor. La întrebarea, cum a putut să rămâie 4 membri afară din comisiune, răspuns n'am primit nici când și n'am aflat nici despre aceea, cum s'a făcut aceea tragere de sorți curioasă. Rezultatul firesc al acestui procedeu a fost, că și d-nii Elek Kovács și Ioan Balint au părăsit comisiunea. Mult m'am gândit asupra acestui lucru, *fiindcă aici cetățenii de diferite limbi am trăit totdeauna în armonie, pace și bune raporturi, au săvârșit muncă cinstită și patriotică diferitele comisiuni conform înțelegerii amintite.* Până azi nu pot ști, de ce a trebuit să se spargă aceasta comisiune,

ce interes ai statului, al patriei noastre, al acestui oraș, al orașului nostru a pretins, să se excludă maghiarii din aceasta comisiune.

Cam în acelaș timp apare ordonanța No. 66/1923 a d-lui primar prin care între altele dispune, că inscripția românească provizorie de pe edificiul primăriei să se schimbe cu o inscripție permanentă. In contra acesteia n'am avut și n'am putut avea nici o obiecțiune, ba chiar am găsit-o de ceva natural, dar de ce a trebuit să se depărteze de acolo inscripția ungurească, contrar dispozițiunilor legale în vigoare — aceasta nici până azi nu o putem înțelege.

In aceiaș ordonanță s'a dispus, că ferestrele pictate ale sălii mari din palatul cultural, cu icoanele lui Francisc Rákóczi, Gábrriel Bethlen, Francisc Deák și Ludovic Kossuth să se depărteze dela locul lor.

S'a ordonat deci înlăturarea acelor icoane, despre cari MM. LL. Regele și Regina au binevoit a se exprima cu cea mai mare recunoștință și despre cari profesorul Iorga a declarat, că nici un român nu poate face obiecțiune, dacă icoanele rămân în sală. Se înlătură icoana lui Gabriel Bethlen, din a cărui bunăvoință d-l primar Dandea cu mândrie anunță și azi, că ei stă în fruntea unui oraș cu drept municipal.

După acestea, iubiți prietini și fraților, cu întristare vedem, cum de pe toate edificiile noastre publice a fost înlăturat tot ce avea caracter maghiar, a dispărut tot ce ne reamintea pe noi înșine. Dar orișicât de multe a dispărut de pe acești pereți, situația nu s'a schimbat, fiindcă orașul în întregimea lui este rezultatul muncii maghiare, productul minții maghiare. Primăria, palatul cultural și celelalte edificii publice sunt opuri maghiare, rezultatul sudorilor maghiare. Caracterul lor maghiar se va putea ascunde numai prin dărâmarea totală, prin nimicirea completă a lor. În contra acesteia desigur d-l profesor Iorga ar protesta mai violent, fiindcă el a declarat cu drept cuvânt, *că cultura ungarilor de aci constituie parte integrantă din cultura universală a României.*

După aceasta cu câteva zile mai târziu cetim cu surprindere în ziare, că la Târgu-Mureș, la reprezentația piesei „Tragedia Omului” s'a făcut o demonstrație maghiară iredentistă. Noi, cari stăm aci în oraș, ne-am mirat mai mult. Pe ce bază a pornit zvonul? S'a întâmplat, că la reprezentația „Tragediei

Omului” socialiștii prezenți au aplaudat *Marseileza*. Socialiștii nu se pot acuza de iredentism. Nu iredentismul îi încălzește pe ei...

Peste câteva zile, spre marea noastră surprindere, cetim arăș în *Universul*, că la Târgu-Mureș s’au concediat 10 funcționari, înșirați cu numele, pentru atitudinea lor dușmănoasă față de Stat. Ne-a surprins vestea, fiindcă am cunoscut cu toții activitatea, atitudinea și caracterul numiților și am știut foarte bine, că acești funcționari n’au putut comite nici când cele cu ce erau acuzați. Și iată în scurt timp s’au concediat de fapt peste 20 funcționari dela percepția orașului sub pretextul, că sunt peste numărul stabilit. Tot atunci însă s’au primit alții în locul lor. Mai târziu o sumedenie de funcționari s’au concediat dela circumscripții, deși acești funcționari la timpul său au de-pus jurământul de fidelitate și mai mulți aveau 10—15, ba chiar peste 20 ani de serviciu.

După aceasta fără întrebarea populației orașului și fără formele legale s’au predat Statului școlile comunale. Rezolvirea chestiei școlare în forma aceasta ne-a jicnit profund, nu numai pentru aceea, că la predare nu s’au luat în seamă interesele noastre culturale, dar că și interesele orașului au suferit o lovitură prin aceea, că cheltuelile de edificare numai pe jumătate s’au luat în contract.

A urmat apoi potopul declarațiilor ofenzătoare, insultătoare, înjositoare și bănuitoare, verbale și în scris. Aceste s’au rostit pe deoparte de cătră d-l primar, pe de altă parte au apărut în gazeta oficială *Orașul*. Am auzit, că după părerea d-lui Primar ungerii trebuie să părăsească toate oficiile de încredere și unde ar avea drepturi administrative, deoarece nu se poate încrede în nici unul dintre ei.

Ași putea pune întrebarea, cu ce am dat titlu și drept ca să ne bănuiască oricine în astfel de formă și ton? Dar nu răspund la întrebare, fiindcă nu vreau să discut, ci voi înșira numai faptele, căci prin aceasta se lămurește situația în care ne aflăm, care ne irită atât de mult, ne jicnește și ne face nerăbdători.

Nu cu mult mai târziu membrii consiliului comunal primesc scrisori de concediere, prin cari pe baza unui decret, care nici când nu a apărut în *Monitorul Oficial*, se eliberează din serviciu.

În scrisorile aceste se menționa că s’au concediat pentru

motivul, că nu cunosc îndeajuns limba română, respective s'au făcut aluzii la decretul No. II. al Consiliului Dirigent. Acest decret a declarat, că funcționarii în interesul siguranței statului în timpul de tranziție se pot concedia din serviciu. Dispozițiunea aceasta a dat numai pe timpul tranziției drept la concedieri și în nici un caz nu s'a referit decretul la acel timp, când consolidarea a progresat atât, că funcționarii au depus jurământul, au lucrat ani de zile cu sârguință și au meritat nu numai recunoștințe, dar chiar și încredere. Totuși s'au dat afară fără milă unul după altul din funcțiuni. Unora li-s'a înmanat scrisoarea de concediere chiar în ajunul Paștilor, fiindcă ziua a două de serbătoare a căzut pe prima zi a luni, când s'ar fi primit lefurile, cauzând astfel amărăciune în atmosfera sărbătorii. În ajunul Paștilor, în mâna celor cari au muncit fidel cu credință, cu jertfă de sine și cinstit — s'a dat bâta de cerșitor. Cererile funcționarilor concediați pentru penzie și despăgubiri zac de luni de zile la consiliul comunal nerezolviste deși ratele pentru penzii s'au scăzut punctual chiar și în luna din urmă a funcționării.

S'a concediat între alții și d-șoara Adel Sombory, care a servit fidel și cinstit 13 ani la oraș, și care n'a vorbit nici o limbă, fiind sârmana muto-surdă. S'a concediat, deși ea în timpul transformării era dactilografă în biroul d-lui prefect Ioan Vescan, s'a concediat din motivul, ca nu știe românește. Când cineva a ridicat protest în contra concedierii acestei nenorocite, invocând serviciul de 13 ani și că știe să scrie românește, răspunsul era: „Dacă ungerii au putut plasa sergenții de oraș robuști, atunci să se îngrijească și de surdo-muta”.

Nu vreau să Vă plictisesc, iubiți prieteni și fraților, cu sumedeni de critici și suspicioșii de cari funcționarii concediați au avut parte, cari drept răsplata stăruințelor cinstite, au fost alungați din servicii. Nu vorbesc despre acea cât de sistematic s'a lucrat în contra lor înainte de a fi alungați și subț ce pre-texte s'au pornit anchete în contra lor.

Dar nu numai pe cei, cari nu știau românește, ci au concediat de pe azi pe mâine, și pe cei cari posedau limba română. S'a întâmplat cazuri, că s'au concediat funcționari, despre cari însuși primarul a declarat, ca cunoscând îndeajuns limba română, vor putea rămânea în serviciu.

Când s'au întâmplat aceste lucruri, era în fruntea orașului si județului d-l prefect Septimiu Mureșanu: Cu ocaziunea con-

vorbirilor avute cu D-sa, dl prefect a promis remediare și noi am sperat, că se vor termina stările de lucruri. Am avut motiv de a crede și spera în declarația D-sale cu atât mai mult, că d-l primar chiar în acel timp a proiectat demontarea casei culturale și numai prin intervenția d-lui prefect s'a amânat aceasta.

Activitatea d-lui prefect Mureșanu — regretăm — a durat numai puțin timp, fiind transferat de guvern în Cluj ca prefect al orașului și județului.

După plecarea D-sale în numărul din 21 Iulie a apărut în gazeta *Orașul* statutul, care fixează taxele orașenești. Statutul era semnat la 17 Iulie de consilierul dr. Cozma și primarul Dandea în ziua de 18 Iulie la iscălit în locul prefectului.

Acea, că cum se pot isprăvi chestiuni atât de importante în modul acesta familiar, nu înțeleg nici decum, cu atât mai puțin, că decretul, prin care primarul se încredințează cu girarea prefecturii n'a esit nici când.

O parte din locuitorii comunei a apelat în contra statutului, însă — așa se vede — fără succes.

Conform art. 10 din statut, pentru-firmele scrise în românește se plătește 400 Lei impozit, pentru cele scrise în limbă străină, deci și pentru cele redactate în limba noastră maternă, anual se va plăti o taxă de 6000 Lei. Dacă firma se scrie în două limbi, ambele taxe se vor plăti.

Găsim de jicnitoare dispozițiunile statutului, fiindcă noi suntem cetățeni cu drepturi egale ai Statului, deci limba noastră maternă nu se poate considera de limbă străină în țara aceasta. Cu toate acestea apelurile înaintate de aci s'au respins și Ministerul de Interne a sancționat statutul, deși la Cluj statutul analog s'a modificat.

Neputând înțelege, cum se poate să se facă în două feluri dreptatea, m'am prezentat la d-l ministru Richard Franasovici și l-am întrebat, cum se poate întâmpla, că în aceeaș chestiune să se decreteze în felul atât de contrar? *D-l Ministru, cerându-mi o rugare în scris, mi-a promis, că în chestia aceasta va dispune în interesul reglementării generale pentru țara întregă.*

(În urmare oratorul combate art. 20 din statutul orașenesc referitor la taxele călătorilor străini, intențiunea primarului de-a așeza statue pe piedestalul monumentelor lui Petőfi și Kossuth și apoi chestia hotărârii din Turda, comentate în altă parte a numărului prezent).

Trebue să constatăm, că bănuții plătiți de noi, nu sunt atât de desprețuiți de d-l Primar, cum sunt cetățenii unguri ai acestui oraș. Nu numai că colectează banii noștri, dar îi și întrebuințează și nu totdeauna conform voinței și dispozițiilor guvernului. În luna Septembrie a acestui an am auzit, că consiliul comunal pe seama acelor 25 funcționari, cari au lucrat la restanțele *neexistente* a primăriei ziua și noaptea, a donat câte 500—1000 Lei pe lună. Din ce? Din taxele plătite de noi pentru lumina electrică etc. Spre descărcare au arătat, că prin concedierea funcționarilor s'a economizat suma de Lei 262.000, cu acea însă nu s'au ocupat, că pensiile plătibile vor face o sumă mai mare. D-l Prefect a aprobat decizia consiliului și a dispus, că începând dela 1 ianuarie să se plătească funcționarilor câte 500—1000 Lei premie. Membrii consiliului comunal, în frunte cu primarul au ridicat într'o sumă premiile până la 31 Dec. 1923.

Nu întreb, că ce zice d-l Ministru de Interne la acesta chestiune, fiindcă nu există o sumă, de care să-mi pare rău, dacă e vorbă de funcționari, numai atât întreb, de ce n'a primit premii nici un funcționar maghiar și cum s'a putut întâmpla, ca între acești 25 funcționari unul care figurează ca concepist, face pe vameșul la barieră. *E permis, e înțelept și treaz a se face astfel de donațiuni pe baza limbii materne?...*

Încă câteva cuvinte. Cu câteva zile înainte eram la București, am vorbit acolo cu un deputat din partidul liberal în prezenta unui domn din Târgu-Mureș. D-l deputat a declarat între altele următoarele: Am fost deunăzi la Târgu-Mureș, am umblat pela Primărie și cu indignare profundă am văzut, cum copii mucoși cioplesc tabla comemorativă, pe cari e numele Dv., a plănuiturilor, întreprinzătorilor și conducătorilor de muncă. *Mi-a eșit lacrimile văzând acest vandalizm.*

Nu mai fac critică pentru depărtarea tăblii, cred că este deajuns judecata d-lui deputat. Dupăce am sosit acasă, am făcut vizită d-lui Prefect Iulian Peter și scoborând împreună scările, l'am întrebat, dacă a văzut locul tăblii și dacă știe ce s'a întâmplat cu ea. Nu divulg cele răspuse de d-l Prefect, nu abuzez de încrederea D-sale. Cum îi cunosc eu pe D-sa, când va fi întrebat, va spune el însuși cele relatate atunci.

Am cercetat la București pe d-l ministru Franașovici ridicând plângere în contra stărilor de lucruri de aci. Nu pot vorbi asupra detaliile acestui discurs neavând încredințare spre a trata

esența vorbirii în public, numai atât amintesc, că am părăsit cabinetul d-lui Ministru cu mulțumire. Secretarul general al Ligii Națiunilor, d-l Erik Drumond a declarat acum recent, că Liga Națiunilor se îngrijește nu numai de politica statelor față de minorități, dar are datoria a constata și aceea, dacă minoritățile execută datoriile lor cetățenești. *Las să vie d-l secretar general și să facă ancheta! Nu va putea altceva constata, decât că noi executăm cu fidelitate sinceră datoria noastră cetățenească.*

Din partea mea în decursul vorbirilor avute cu d-l Ministru Franașovici și dl Prefect Peter Iulian am putut constata, că ceace se întâmplă aci la noi, nu e politica statului față de minorități, nici nu e intențiunea forurilor în drept, ci numai purtarea copiloroasă, ațățarea stupidă și judecata preainchipuită a marilor bărbați din localitate. *Noi suntem loiali, am fost și vom fi, dar suntem și oameni și dorim o atitudine corespunzătoare.*

Să ridicăm deci cuvântul nostru de protestare și accentuând fidelitatea și cinstea noastră loială, să insistăm pe toate căile legală, că aceste stări de lucruri, cari domnesc aici, să înceteze cât de curând...”

Un primar istoric.

De Siculus.

Târgu-Mureș, capitala săcuimei are gazetă oficială, redactată de primarul orașului. Titlul ei e: *Orașul*. Această foiță lunară aduce ordonanțele și hotărârile autorităților superioare și orașănești și — spre lauda ei — dispozițiunile, cari privesc prestațiunile populației, le aduce și în *limba maghiară*. Procedura aceasta a d-lui primar ar fi privită de toți cetățenii cu recunoștința cuvenită, dacă gazeta ar’ rămânea, ceace a fost când a pornit, adecă: foaia oficială a orașului. Inșă primarul găsește de bine să aducă în coloanele gazetei — afară de cele oficiale — și comunicări, cari nu corespund spiritului și tendinței operei de înțelegere, de pace și de liniște publică a acestui oraș cu populația maghiară.

Abstragând de aceea, că gazeta în fiecare număr la rubrica „Știrile Orașului” duce o polemie vie și provocătoare în contra comunicărilor presei locale maghiare, cari exprimă opinia publică,

formată din mișcările sociale ale cetățenilor — mai nou face și cercetări istorice și prin reproducerea cu documente vechi caută să întărească spiritul antimaghiar în rândurile românilor.

Iată un exemplu:

Numărul 18 al gazetei *Orașul* din 1 Octombrie a. c. aduce din opul fostului deputat și renumit istoric, bar. *Orbán Balázs*, apărut în 1889 *Orașul Turda și jurul*, (Torda város és környéke) hotărîrea adusă în 1711 de cetățenii orașului Turda, în chestia așezării românilor în oraș, în următoarele:

Aflăm, că Valahii se înmulțesc foarte tare, între noi spre dauna noastră... Orașele și satele vechi și frumoase locuite înainte de Maghiari și Sași, într'atâta sunt pustiite de locuitori, prin înmulțirea Valahilor, că acum nici de veste nu le mai putem auzi. Pentru motivul amintit mai sus, hotărîm în comun, că fiecare gospodar sau văduvă din oraș este indatorat a alunga, în curs de 8 zile, din casele și pământurile lor pe toți *Valahi*, aflători la casa sau pe pământurile sale, iar dacă nu voiesc să meargă, să fie alungați. Dacă se va afla vre-un gospodar ori văduvă atât de neajutorată, încât nu i poate alunga cu forța sa, Ofițerul orașului este obligat a-i da ajutor. Dacă se afla vre-un cetățean sau văduvă, (care nu va duce la indeplinire ordinul) să fie pedepsit, în mod irevocabil până la 12 fl. și Ofițerul orașului luând cu sine destule forțe, este dator să alunge astfel pe valahi refractari și să-ie alunge vitele de pe teritoriul orașului.

La ținerea acestei hotărâri pe mai departe ne am obligat prin strângere de mână și pentru amintirea ei pe mai departe ne am scris numele prin notarul nostru jurat.

„Tot în aceasta adunare se hotărește, ca nimeni . . . dintre locuitorii din Turda Nouă și Veche, să nu dea Valahului nici casă nici loc de casă, nici loc extern; să nu-i vândă și să nu-i dea loc de locuit aici; care loc, dacă va fi vândut cu drept de moștenire, sub orice titlu, se va confişca pentru oraș și executorul il (pe român) va alunga din oraș... Dacă însă se va afla cineva dintre noi, care nu va observa una sau alta din decisiile susnumitului ordin, se va pedepsi, mox et defacto cu 24 fl. și dacă va fi refractar și mai departe să fie un om descalificat (fără onoare)”.

(Urmează 135 semnături).

Hotărârea din 5 Dec. 1712.

„Venind în discuție și hotărînd din nou privitor la alungarea și *extirparea* Valahilor, am ajuns de acord că (Valahii) să fie alungați și să nu fie tolerați în orașul nostru; acei cari au fost prezenți la aducerea acești hotărîri au declarat sub blestem, personal și de bună voe, că îi vor trăda pe cei cari îi știu, sau în caz de nenorocire în urma acesteia se vor ajuta cu munca lor ziua și noaptea”.

(Urmează 12 iscăliiri).¹

Primarul după aceasta termină cu următoarele:

Fără comentariu. Credem că prin documentele de sus, se evidențiază în deajuns că avem dreptul și *datoria* de a repara nedreptățile brutale comise față de românii din orașele ardelenene. Târgu-Mureș, la 1 Octombrie 1923.

Dr. Emil A. Dandea.
primarul orașului Târgu-Mureș.

*

*

*

Acest comentariu, care a apărut sub titlul *Fără comentariu*, n'a fost însă suficient. Din aceasta s'au făcut retipăriri și primarul le-a distribuit în toate părțile, dar cu siguranță nu cetățenilor maghiari. Din exemplarele distribuite a venit unul la mâna d-lui deputat Dr. Gheorghe Bernády și acest exemplar avea pe contrapagină următoarele:

Dela Primăria orașului Târgu-Mureș.

Nr. 1856—1923 Prim.

Dsale Dlui (adresa)

Din oficiu
scutit de porto.

Deci retipăririle s'au trimis ca acte oficiale. Totodată însă reprezentantul obiectiv al puterii publice a găsit de necesar să tacă despre constatările istoricului Orbán Balázs, cari le face imediat după hotărîrea susamintită, pe pagina 271 a zisului op:

„Dar nici blestemul, nici amenda, nici hotărîrile severe nu au împiedecat strecurarea românilor și aceasta nu dovedește altceva decât, că populația orașului Turda în urma simțului ei de drept, al culturai și al toleranței sale s'a ridicat asupra prejudecăților și nu a gonit pe cei, cari au căutat la ei adăpost și scut — câte-odată chiar și contrar

prigonirei păcatelor de mai înainte — ci i-a suferit și a primit și mai târziu pe nenorociții, cari s'au retras sub aripile lor ocrotitoare și i-a primit nu numai cu dragoste ospitalieră, ci mai târziu a împărțit cu ei și drepturile politice, și civile, ba chiar și averea lor. Poate că aceasta a fost în contrast cu cumințenia și circumspecția înțeleaptă, dar în tot cazul dovedește maritimia populației din Turda și ar arăta o mulțumire urâtă, dacă cei primiți n'ar recunoaște aceasta și n'ar căuta să răsplătească aceasta cu sentiment de frate și cu alipire".

* * *

În numărul 19 din 13 Octombrie *Orașul* continuă cu descoperirile renumitului scrutător istoric. De data aceasta în formă negativă, întrucât în legătură cu o scrisoare de protecțiune eliberată de voevodul Mihai, pe seama locuitorilor din Târgul Săcuilor astfel continuă rubrică *Fără comentariu*:

Comparație.

În Nrul trecut am publicat documente privitoare la modul cum s'au „extirpat” de către concetățenii noștri maghiari românii din orașele ardelene. S'a ripostat, că pe la 1711 nu era civilizația de azi, care nu ar admite asemenea proceduri.

Mai jos totuși servim cu documente,* din cari se evidențiază nobleța sufletească a românului, — reprezentat prin marele Voivod Mihai Viteazul — încă cu 112 ani înainte de datul hotărârilor rușinase aduse de cetățenii maghiari contra românilor autochtoni.

„Michael Valachiae transalpinæ Vaivoda Sacrae Caesaræ Regiæque Maiestatis Consiliarius per Transylvaniam Locumtenens eiusdemque cis Transylvaniam partiumque eidem subiectarum fines exercitus Generalis Capitanens etc. Salutem et faucrem.

Văzând și apreciind fidelitatea față de noi a locuitorilor din Tg-Săcuilor, iam luat pe aceștia sub ocrotirea noastră și am și ordonat lui Mihai Zekely, comandantul darabașilor noștri roșii de acolo, ca luând lângă el nobilimea și darabașii roșii de acolo, sa-i păzească (locuitorii) de orice conturbători, năvălitori, prădători și aventurieri: De acea

* Originalul în arhiva orașului sub No. 75 din anul 1598.

Vă ordonăm vouă fiecăruia, și poruncim, pe lângă pedeapsă aspră, ca nimeni să nu îndrăznească a contraveni ordinului nostru și nimeni să nu comită abuz de putere nici în bunuri nici față de persoane, tot omul să se conformeze, căci ori cine va face contrar, va fi de noi învățat ce trebuia să facă, ne lăsându-l sub nici un cuvânt nepedepsit.

Secus nulla ratione factur. Prntibus perlectis exhiben. restititis. Datum Albae Iuliae din tertia mensis Nombris Anno Domini Millesimo Cuingentisimo Nouagesimo nono.²

L. S.

MICHAEL VOIUDA m. p.”

Tot fără comentariu

*

*

*

Intrebăm autoritățile în drept: e la loc oare să se reproducă astfel de comunicări în așa zisa „gazetă oficială”, cu caracter administrativ și oficios, care privește administrarea populației maghiare a unui oraș? În opera de consolidare a unui stat în formație nouă oare se poate admite, să se arunce în opinia publică din partea autorităților, din partea conducerii unui oraș prin desfacerea mormântelor acoperite de mușchi ale istoriei, un asemenea obiect inflamabil numai pentru alimentarea șovinismului?

Despre documentul din urmă am putea arăta și noi, că n'a fost altceva, decât o promisiune goală. Deși aveau locuitorii orașului Târgul Săcuilor scrisoarea aceasta de protecțiune, totuși n'au fost cruțați de tâlhăriile și jefuirile trupelor mercenare de pe atunci. (Vezi memoriile scrise despre zilele aceste de Nagy Szabó Ferenc, cetățean de pe atunci, mai târziu jude de oraș.) Iar' hotărîrea din Turda n'a fost nici când executată, deși primarul, renumitul scrutător istoric astfel o prezintă. O desminte aceasta însuși Orbán Balázs, dar o desminte întreaga istorie a Ardealului — care este de altfel destul de bogată în pagine sângeroase și relatează despre foarte multe „extirpațiuni”, dar despre extirpația dela Turda nu e nici un cuvânt în ea.

Oare istoricul-primar cum privește națiunea italiană sau franceză pentru vecernia siciliană, sau pentru noaptea sfântului Vartolomeu. Și vedeți, aceasta noaptea a sfântului Vartolomeu s'a

^{1,2} Răspozabilitatea pentru exactitatea traducerei o declinăm asupra dlui primar Dandea. Observăm anume, că traducerea nu e exactă în toate locurile, din ce deducem, că nici D-sa nu e prea tare în limba română. Greșeli cât se poate de brutale observăm chiar și noi, *neromâni*, în scrisul D-sale.

aranjat în Franța civilizați cu un an mai târziu, după ce în 1571 s'a legiferat în biserica cetății Târgu-Mureșului libertatea religioasă și a conștiinței popoarelor din Ardeal! Să nu răscolim *trecutul* cu astfel de tendințe. Să lăsăm răscolirea trecutului în special pentru acea — și aceasta săși-o însemneze bine distinsul scrutaător istoric — fiindcă prin semnarea tratatului de pace popoarele civilizate din lume totuși n'au intenționat aceea, ca să se răzbune astăzi faptele, cari s'au întâmplat înaintea aceasta cu 200 ani, sau ca din acestea să se iee bază de drept pentru ilegalități, ci pentru acea, să se elimineze contrastele între popoare și națiuni, să se plivească ura din inima popoarelor și să se asigure în mod legal progresul lor etnic, cultural și economic. Tribunalul mondial a legat de aceasta condițiune formarea nouă a statelor succesoare și între ele și a României, și satisfacerea acestei condițiuni Statul nostru nu numai că a promis-o, dar s'a și obligat la aceea.

P O L E M I I

«O curioasă politică de colaborare».

Numărul din urmă al *Glasului Minorităților* a adus extrase din articolii apăruți în revista *Hungarian Review* din Oxford, cari se refer la minoritățile statelor succesoare. Scotus secundus Vitor, Huxley, W. Teeling, Lord M. Karr și alții au scris unele critici și fiindcă redacția revistei manifestă călduroasă simpatie față de minorități: natural, critica aceasta prezintă politica statelor succesoare față de minorități în colori nu tocmai măgulitoare.

Am crezut, că facem un ser-

viciu opiniei publice românești, când i-am prezentat, că iată în cercuri foarte distinse se privesc lucrurile de pe la noi și prin astfel de ochelari. Datele de sigur nu le-am oferit noi, nici nu stăm în nici o legătură cu aceste cercuri engleze distinse și am dori foarte mult, dacă opinia publică nu ne-ar face pe noi responsabili pentru părerea acestor străini de seamă. *Viitorul* — așa se vede — acest răspuns curios îl găsește de cel mai nimerit, cel puțin aceasta o dovedește atacul adus în Nr. din 14 Novembrie a. c., în care sub titlul de sus, se năpustește asu-

pra celor relatate în *Glasul Minorităților* .

Glasul Minorităților revistă editată de un grup de oameni politici maghiari, are de scop mărturisit inaugurarea unei politici de colaborare între unguri și români pe baze democratice.

Am fi primii cari să lăudăm aceste țeluri dacă din nenorocire conținutul revistei n'ar fi cu totul contrar scopului arătat, aducându ne în mod persistent o serie de acuzațiuni injuste și violente, prin nimic dovedite. În aceste condițiuni *Glasul Minorităților* este mai mult un organ creat să ne calomnieze în propria noastră limbă, probabil crezându-se că nu înțelegem destul de bine ungurește...

Mai interesant însă este faptul că această revistă se bazează adesea în campania ei anti-românească pe neadevărurile pe care propaganda hortystă le răspândește în Occident.

Astfel în ultimul număr își întemeiază acuzațiunile pe articole din *The Oxford Hungarian Review* ce este editată de „Liga maghiară a dreptului de autodeterminare din Oxford”. Acest imund pamflet de propagandă șovinistă prin debitarea celor mai mari calomnii la adresa statelor succesoare și în special a României servește politicianilor maghiari doritori de „colaborare” cu noi, drept document autentic asupra celor ce se petrec în România.

Numit pe adevăratul lui nume, acest fapt se chiamă o nemai pomenită ticăloșie. Spre a se vedea că nu suntem prea aspri

reproducem învinuirile unui oarecare Scotus secundus Viator, care prin numele astfel ales voește să provoace un echivoc, învinuiri ce *Glasul Minorităților* le găsește „juste” pentru că vin dela „intelectuali englezi dezinteresați”. Iată ce scrie acest Secundus Viator despre „politica vandalismului”:

„Sau dărâmat statuele cari reamintesc cultura sau istoria maghiară. S'au zdrobit multe opere fine de piatră și bronz. S'au distrus nu numai statuele militarilor și politicianilor, dar și ale poezilor și artiștilor”.

„În fine mai vorbește despre maltratări, despre agenții provocatori, despre ordonanțele și dispozițiunile ațățătoare și constată cu regret, că lumea acum poate vedea chiar și în Europa centrală mizerii, cari erau înainte numai în Turcia locuită de greci și în Grecia locuită de turci”.

„Asemănă Budapesta cu Bucureștiul și cu Belgradul, constată deosebirea culturală și vorbește despre suferințele sufletești ale maghiarilor deslipiți: răpiți din o cultură mai înaltă, au ajuns sub guvernare și în situație socială orientală”.

Refuzăm să răspundem acestor edioase calomnii și altor multe pe cari *Glasul Minorităților* le găsește îndreptățite. Atragem însă atenția poporului maghiar asupra politicianilor de rând cari cred că unindu-se cu șoviniștii dela Oxford și Budapesta vor ajunge la „colaborarea” cu noi.

Populația maghiară din Ar-

deal are datoria să-i pedepsească.

În primul rând am dori foarte mult, ca *Viitorul* să facă deosebire între articolii *Glasului Minorităților*, cari se scriu de membrii redacției noastre, cari reoglindează deci părerile noastre proprii și între cele cari comentează numai produsele spirituale străine. Comentarea — după părerea noastră — nu e un păcat, din contra, ar putea să ducă la concluzii foarte rodnice, dacă nu se ating de ea cu o senzibilitate superexagerată.

Pro secundo: Noi nu inzultăm națiunea majoritară nici când prin „acuzăționi injuste și violente”, tonul nostru e totdeauna european și dacă facem observații, nu le facem pentru a ațâța contrastele, ci pentru binevoitoare ascultare și reparare. Plângerile le dovedim: este deci superfluu a prezenta o plângere, dacă dovezile se izbesc de urechi surde.

Pro tertio: Acelaș număr al *Glasului Minorităților* prezintă dovezi foarte multe pe seama d-lui Leonte Moldovanu spre a

dovedi, că minoritățile sufer pe urma unor grave doleanțe față de membrii fericiți ai națiunei majoritare. Este curios, că de spre acest articol, care prezintă părerea noastră proprie, nu amintește nici un cuvânt *Viitorul*, în schimb însă în legătură cu reproducerea articolelor străine ne acuză simplaminte, că „nu dovedim nimic”.

Sau poate chiar mulțimea dovezilor îl doare pe *Viitorul* și fiindcă pe chestia aceasta nu se poate acățta de noi, caută alte pretexte, să arunce horthysmul în fața micii noastre societăți?

Ei, n'are aface! Noi totuși nu, chiar pentru aceea nu vom deveni horthyști și totuși vom căuta cu intențiuni serioase și cinstite posibilitățile colaborării. Natural, spre aflarea ei, modul cel mai potrivit va fi și mai departe, dacă arătam circumstanțele, cari fac imposibilă colaborarea, adecă o îngreunează. Cel ce ia în nume de rău aceasta, nu credem că are bunăcredință față de noi și ofenzele lui le aruncăm cu un gest înțelegător în coșul cu hârtie.